

MARGARETE WAGNER
**Corvin Mátyás alakja
 az osztrák irodalomban**

A nagy magyar király csodálatos sorsa, valamint ragyogó, energikus és népszerű személyisége nemcsak Magyarországon, hanem a Habsburgok uralma alá tartozó német nyelvterületen is tálcán kínálta magát irodalmi témaként, ugyanakkor a király alakjának bemutatása a kezdetektől fogva világnézeti, illetve politikai törekvéseket is közvetített.

Ezt bizonyítja már *A megbántott és megkoronázott ártatlanság, avagy Corvin Mátyás a tömlöctől a magyar királyi koronáig (Gekränckte und gecrönte Unschuld Oder Mathias Corvinus Vom Kercker zur Königlicher /sic!/ Ungarischen Cron)* című barokk iskoladráma is, amelynek szerzője ismeretlen, és amelyet 1717. augusztus 1-jén Hoyos Fülöp József Ince birodalmi gróf és felesége, Mária Magdaléna Hohenfeld grófnő tiszteletére nyilvános előadáson mutattak be az alsó-ausztriai Horn piarista iskolájának diákjai. A darab, függelékében az előadáson fellépő diákok névmutatójával, ugyanebben az évben Wildenbergben Joseph Anton Streibignél jelent meg nyomtatásban. Ahogy a cím jelzi, a színmű középpontjában az ifjú Corvin Mátyás áll az erények hőseként: rabságának idején tántoríthatatlanul kiállja a kísértések és válságok próbáját, alázattal rábizza magát az isteni gondviselésre, ezért végül elnyeri jutalmul a magyar királyi koronát. Az unalom elkerülése céljából, és azért, hogy a közönség számára a kegyes tanítás teljesen világos legyen, az egyes jelenetek között táncok és úgynevezett énekrendek kapnak helyet, amelyekben a góg, a leláncolt ártatlanság, az érzéki vágyak kertje, az isteni gondviselés és hasonló fogalmak allegorikus alakjai foglalják össze a cselekmény mondanivalóját, és vetítik előre, hogy mi következik. A darabból levonható tanulság az, hogy a jámborság erénye mind az evilági, mind a túlvilági létben kifizetődik, és hogy a jutalmat korona formájában csak a kiválasztott, erényes fők nyerhetik el – ez a szemlélet megfelel mind az akkori világfelfogásnak mind a barokk erényekről szóló tanításának, amely Ausztriában az ellenreformáció s a török elleni küzdelem időszakában jellemző volt.

Az igazi figyelem egy olyan személyiség iránt, mint amilyen Corvin Mátyás, azonban csak kereken hetven évvel később, a XVIII. század végén ébredt föl, amikor a Habsburg-birodalomban Herder gondolatvilágának köszönhetően mind a „sötét” középkor, mind a kisebb

nemzetek történelme iránt feltámadt az érdeklődés, s a francia felvilágosodás hatására Közép-Európában is egyre terjedt.

A Nagyszébenben született, végül drámaíróként, alkalmi költőként, nyomdászként és egyházi tanácsosként Pozsonyban tevékenykedő Simon Peter Weber (1756–1842) 1792-ben maga adta ki darabját, amelynek címe: *A Hunyadi család, avagy: Az ártatlanság sem óv meg mindig az ármánytól. Igaz történet, amely 1457. március 16-án Budán esett meg. Szomorújáték öt felvonásban (Hunyadische Familie, oder: Auch Unschuld schützt nicht immer vor Kabale. Eine wahre Geschichte, welche sich im Jahre 1457. den 16. März in Ofen zugetragen. In Gestalt eines Trauerspiels, von fünf Aufzügen)*. Az Olvasóhoz írt előszóban öngazolással találkozunk: azt mondja a darabban kapcsolatban, amely a „haza történelmével” foglalkozik, hogy az egy diletáns zsengéje, amely annak köszönheti bemutatását, hogy Seippnek, a pozsonyi német színtársulat igazgatójának elnyerte tetszését. Tizenhat évvel azelőtt azonban ugyanitt már bemutattak egy hasonló színművet, és ugyanazon a héten egy Hunyadi László című darab magyar nyelven színre került Sopronban is, ezért a szerzőt a plágium bármiféle gyanúja alól a nyomdakész kézirat menti fel. Mindebből kitetszik, hogy a Corvin-téma a XVIII. század vége felé egyre kedveltebb lett. Weber szomorújátékának középpontjában azonban Mátyás nemes és erényes fivérének, a királyi udvari intrikáknak ártatlanul áldozatul esett Lászlónak a tragikus sorsa áll, Mátyás pedig csak a király tizennégy éves apródja, aki ugyan már igen bátor és igazságszerető, de még nagyon tapasztalatlan és önfejtő, s nem méri fel, milyen kényes helyzetbe hozhatja saját büszkesége és meggondolatlansága.

A nyugat-magyarországi Zurányban született Fessler Ignác Aurél (1756–1839) az előbb említett darab megjelenésére már egy évvel, 1793–94-ben, röviddel sziléziai házasságkötése után közzétette személyes hangú életrajzát *Corvin Mátyás, Magyarország királya és Szilézia nagyhercege (Mathias Corvinus, König der Ungarn und Grossherzog von Schlesien)* címmel négy kötetben, amelyet – nem minden hátsó gondolat nélkül – Karl Georg Heinrich Hoym grófnak, a Sziléziáért felelős miniszternek, „második hazájának” ajánlott. Fessler ekkorra már eléggé kalandos életutat járt be: bölcsészeti tanulmányok után Móron belépett a kapucinusok rendjébe, 1779-ben pappá szentelték, és 1781-től a mödlingi kapucinus kolostorban élt. A retorziók miatt, melyek amiatt érték, hogy kolostorbéli visszasságokat leplezett le, II. József császár Lembergben az orientálistika professzorává nevezte ki. Itt belépett egy sza-

badkőműves páholyba, majd 1787-ben aufklärista és jezsuitaellenes magatartása miatt Boroszlóba kellett menekülnie. Úgy gondolta, hogy Sziléziában rövid időre második hazára talál: 1791-ben áttért a protestáns hitre és megnősült, házasságáról azonban hamarosan bebizonyosodott, hogy sikertelen, ezért menedékként öt éven át utazgatott, amíg újságkiadóként 1796-ban Berlinben le nem telepedett. Az úgynevezett „Mittwochgesellschaft” társalapítója lett, szabadkőműves körökben mozgott, újra házasságra lépett és vagyont szerzett, de 1807-ben kirabolták. Hazafias szellemű Mátyás-életrajzát, bár történelmi forrásokra alapozva írta, „lélektani festménynek” szánta, hogy drámai előadásként, vagyis beépített dialógusrészekkel és magyarázó jegyzetekkel a kortársak emlékezetébe idézze egy csodálatra érdemes egyeduralkodó képét és egyúttal bemutassa az emberiség történelmének egy nagy egyéniségét.

Már Weber és Fessler példái is rávilágítanak egy fontos körülményre, amely a továbbiakban megnevezett néhány szerzőre is vonatkozik: bár mindketten németül írtak, a Habsburg-uralom alatt álló magyar területekről származtak – az „osztrák irodalom” fogalmát tehát szélesebb és átvitt értelemben használom.

Joseph Alois Gleich (1772–1841) az előbbiekkal ellentétben tősgyökeres bécsi volt és rengeteget írt: filozófiai és egyéb tanulmányok után 1790-ben lett állami hivatalnok. Írói pályáját elsősorban vadromantikus lovag- és rémregényekkel kezdte, majd a dráma felé fordult, s a bécsi Józsefvárosi és Lipótvárosi Színház költője lett, lánya pedig a neves színészhez, Ferdinand Raimundhoz ment férjhez. Rémregénye, *Wolfstahl Imre avagy a pozsonyi vár kísértete. Csodálatos rege Corvin Mátyásnak, Magyarország királyának idejéből (Emmerich von Wolfstahl oder das Pressburger Schloss-Gespenst. Eine wundervolle Sage aus den Zeiten Mathias Korvinus, Königs von Ungarn)* a szerző nevének megjelölése nélkül nyomtatásban 1800-ban látott napvilágot Pozsonyban, és szerzőjének kiléte nyilvánvalóan nem derült ki, mert 1837-ben az újabb kiadás ugyancsak név nélkül jelent meg. Az erényes és hű Wolfstahl Imréről szól, Mátyás király ifjúkori barátjáról. A mű a királyt bár nagy formátumú, de még rendkívül ingadozó és kialakulatlan személyiségként ábrázolja, mivel az barátaitól a legkisebb nézeteltérés esetén is azonnal megvonja bizalmát. A király uralkodásának háborúkban kiváltképp gazdag első időszakában játszódó történetben ez a sors többször is kijut Imrének: az egyik szörnyű várbörtönből a másikba vetik, rablótámadások sorát szenved el, megment két fiatal, tetszhalott nőt is, de ellenségei mindig legyőzik.

Rendíthetetlen jámborsága és hite erejével azonban mégis sikerül minden nehézségen úrrá lennie: a pozsonyi vár kísértetét, amely csodálatosképpen mindig beleavatkozik az eseményekbe, megszabadítja, két szerelmespárt istentelen kínzóitól megment, miközben csodálatos története újra és újra összekapcsolódik mind Mátyás személyével, mind a korszak történelmi eseményeivel és alakjaival – létező hely Wolfstahl is, Alsó-Ausztriában, nem messze Pozsonytól. Végül Imre a hálás barátoknak és a király kegyének köszönhetően elnyeri jutalmát: vagyont és a szeretett nőt, s egy nemesi család alapítója lesz.

1800-ban az itáliai osztrák hadsereg Napóleontól teljes vereséget szenvedett. A Német Birodalom összeroppan a francia forradalom támadó csapatainak és eszméinek súlya alatt, s Napóleon saját kegyelméből császárrá koronáztatta magát. A mind szorongatóbb politikai helyzetre való tekintettel, de súlyos pénzhánytól is hajtvva írta meg a Duna melletti Höchstädtben született Anton Ferdinand Edler von Geusau (Geissau vagy Geisau) (1746–1811), egy császári tiszt fia *Bécs Mátyás magyar király általi 1484–1485-ös ostromának története (Geschichte der Belagerung Wiens durch den König Mathias von Ungarn in den Jahren 1484 und 1485)* című művét, amelyet egy évre rá adott nyomdába. Geusau a felvilágosodás híve volt, és 1792-től városi hivatalnokként igencsak nyomorúságos viszonyok között élt Bécsben. Sok vesződéssel járó kenyérekeregettel, (hely)történeti munkák írásával és kiadásával próbálta magát eltartani, miközben forrásokként főként a bécsi magisztrátus levéltárát használta. Történelmi művének *Előszavában* közli, azért állt neki a munkának, mert amíg Bécs mindkét török ostromának megírták már a történetét, addig a Mátyás-féle ostromról ilyen mű nem született. Forrásként a bécsi egyetem régebbi évkönyveit adja meg, valamint néhány magyar történetíró és az orvos Johannes Tichtl naplóját. Érdekes módon az események egyébként tárgyilagos előadása – kezdve az ostrom előtörténetével és lezárva III. Frigyes császár halálával és temetésével – csak a két ellenfél betegségének és halálának ábrázolása esetében illetlenül részletező; a lábjegyzetekben kiegészítő magyarázatokat és idézeteket, a függelékben pedig három dokumentumot találunk.

A mind kilátástalanabbá váló politikai helyzetben II. Ferenc császár 1804 és 1806 között apránként lemondott a német császári címről, s végül I. Ferenc osztrák császárként a Habsburg-tartományokban uralkodott tovább. Hogy a divergáló politikai és társadalmi erőket ebben az újonnan teremtett birodalomban össze lehessen békíteni, hazafias propagandára volt szükség. A történész Joseph

von Hormayr zu Hortenberg báró (1782–1848) által megfogalmazott nemzeti-romantikus osztrák hazafiság-fogalom alapja olyan történelemfelfogás volt, amely valamennyi osztrák föld és nép történelmének summázatát adta. Húszkötetes kultúrtörténeti munkája, *Az osztrák Plutarchos, avagy az Osztrák Császárság összes uralkodóinak és hírneves hadvezéreinek, államférfiainak, tudósainak és művészeinek élete és arcképe (Österreichischer Plutarch, oder Leben und Bildnisse aller Regenten und der berühmtesten Feldherren, Staatsmänner, Gelehrten und Künstler des österreichischen Kaiserstaates)*, amely 1807 és 1814 között jelent meg, az osztrák monarchia múltját kísérelte meg áttekinteni. Corvin Mátyás természetesen nincs az osztrák és cseh, illetve a Babenberg-dinasztiából származó uralkodók között felsorolva, apja, Hunyadi János azonban igen, méghozzá a „Híres osztrákok” rovatban. Itt azonban V. (Utószülött) László királlyal kapcsolatban számos utalás található Hunyadi János fiainak további történetére. Hormayr kultúrtörténeti felfogása számos íróra és tudósra hatott ösztönzőleg, hazafiság-konceptiója a korszak legjelentősebb költőit inspirálta arra, hogy szülőföldjük történetéből merítsenek feldolgozandó témákat, amelyek között ott volt Corvin Mátyás alakja is. Maga Hormayr azonban Napóleon veresége és a restauráció győzelme után – Metternich rendőrállamában csalódva – elfordult saját koncepciójától. 1828-ban elhagyta Ausztriát, és végül Münchenből a Német Birodalomnak – bár Ausztria bevonása nélküli – helyreállítására szállt síkra.

Az egyik azok közül, akiket a napóleoni kor nemzeti romantikus érzelmvilága magával ragadott, a Nagylángon született, régi tiroli nemesi családból származó Felső-Eőri Pyrker László János (1772–1847), egy magyarországi jószágigazgató fia volt. Pécsi filozófiai és nyelvészeti tanulmányok, majd budai közigazgatási gyakornokoskodás után titkárként Sziciliába szegődött el – még nagyon fiatal és kalandvágyó volt –, az utazást azonban megszakította. A tengeren visszafelé komoly veszélybe került, s innentől fogva életének más irányt szabott: 1792-ben belépett Lilienfeldben a ciszterciák rendjébe, teológiai tanulmányokba fogott, 1796-ban pappá szentelték, negyvenéves korában már apát volt, negyvenhat évesen püspök, negyvennyolc évesen velencei pátriárka, negyvenkilenc évesen Dalmácia primása, és végül – az uralkodóházhoz fűződő személyes kapcsolatainak köszönhetően – az egri érseki méltóságig vitte. Úgynevezett *Történelmi színművei (Historischen Schauspiele)* egy kezdő szerző darabjai voltak, és három magyar tárgyú drámából álltak: triptichon volt ez, hasonlóan egy háromrészes szár-

nyas oltárhoz, amelynél a szárnyak szent- és mártírábrázolásai a középső képpel ikonográfiai egységet alkotnak. Így keretezi az érzelgős *A Korvinok (Die Korwinen)* című mártírdráma és a *Zrínyi halála (Zrinis Tod)* című hazafias hősi dráma a középsőt, a *Kis Károly, Magyarország királyát (Karl der Kleine, König von Ungarn)*, amely mélységesen pesszimista világszemléletben – a törvényes királynő, Mária győzelme ellenére – a Gonosz apoteózisát mutatja be. *A Korvinok* bár nem magáról, Mátyásról, hanem erényes fivérééről, Lászlórol szól, aki ártatlanul esik áldozatul a gyenge uralkodó udvarában folyó intrikáknak, és akinek a vértanúság Krisztus követésével mennyei dicsőséget biztosít. Mátyás is színre lép azonban mint szép, erős, a néptől lelkesen ünnepelt ifjú, aki hiszékeny fivérét hiába emlékezteti a Hunyadiak hagyományos családi erényeire, arra, hogy kevésbé idealista, inkább realista és gyanakvó legyen. László halála után összeroppan a gyász súlya alatt, azonban a hozzá intézett felszólítás, hogy szedje össze magát, előre jelzi jövőbeni királlyá emelését. Pyrker a tudomása nélkül 1810-ben megjelent három drámát a beiktatott áriákkal együtt később kivonta a forgalomból, mert azokban kötődését hazájához az udvari és egyházi hatalomgyakorlást illető olyan szigorú kritikával kapcsolta össze, amelyet magas egyházi méltóságával és azzal, hogy a dinasztia barátja volt, nem tartott összeegyeztethetőnek.

A következőkben különösen Fessler Ignác Aurél tízkötetes *A magyaroknak és országuk lakóinak története (Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen)* című, 1815 és 1825 között megjelent munkája kínált gazdag forrásanyagot a kor ízlésének megfelelő király- és hősdramák számára. Hunyadi János és László sorsának kimerítő feldolgozását a 4. rész (az V. kötet), Magyarország Mátyás király uralkodása alatti történetét az 5. rész (a VII. és a VIII. kötet) tartalmazza. Fessler azonban nemcsak a történelmi tényeket dolgozza fel, hanem egyértelmű erkölcsi értékelést is ad, Mátyást a moralitás, a mértékletesség, a tisztaság bajnokaként „mint nemes férfiút, mint hatalmas királyt, mint minden idők uralkodóinak nagy példaképét” mutatja be. Maga Fessler közben az orientalisztika professzoraként a szentpétervári egyetemre kapott meghívást, de kritikus-aufklárista nézetei miatt állását elveszítette. A továbbiakban azonban a cár megbízta azzal, hogy a különböző szabadkőműves páholyok tevékenységét véleményezze. Harmadszor is megnősült, végül a húszas években az orosz evangélikus egyház főszuperintendense lett.

Benedict Püchler báró (1797–1842) Budán született, de úgy vélte, megélhetést Bécsben talál magának, ahol először a Theresianum Katonai Akadémiát látogatta,

majd magánzóként bohém életet élt, végül nyomorúságos körülmények között halt meg. Első műve, a *Hunyady. Szomorújáték öt felvonásban* (*Hunyady. Ein Trauerspiel in fünf Aufzügen*) 1819-ben került nyomdába Bécsben, és Hormayr *Osztrák Plutarchos*ának történelemábrázolására támaszkodott – némi költői szabadsággal. Püchlernek az volt a célja, hogy emléket állítson kedvenc hazai történelmi személyiségének, Hunyadi Jánosnak, ezért a szélesebb körű hatás érdekében a drámai formát választotta, amellyel azonban spártai módon élt, hogy lemondhasson a nőalakokról, a díszletekről, a kosztümökről, a színek átalakításáról. Püchler fő törekvése az volt, hogy bemutasson egy hatalmas külső ellenséggel szemben vívott hősiessé, hazafias küzdelmet, amelyben még könnyen felismerhetően benne van a napóleoni háborúk visszhangja. Bár a darab főhőse egyértelműen Hunyadi János, színre lép mindkét fia is, László és a még csak tizenöt éves Mátyás, mint Nándorféhvár ostrom alóli felszabadításának bátor és nemes vitézei. Ott vannak a halálos ágyánál apjuknak, aki felfedi előttük törvénytelen királyi származását és trónigényét is, s a jövőbe látva megjósolja az idősebb László kivégzését és Mátyás megkoronázását.

A továbbiakban bebizonyosodik, hogy a Corvin-téma hálás a Vormärz úgynevezett hazafias költészetében is. Ruttkay Gábor (vagy Gábiel) életrajzi adatait nem ismerjük azonkívül, hogy mint német nyelvű magyar lírikus Vácon s valószínűleg Pesten is élt, és a XIX. század első felében balladákat és elbeszéléseket írt. Részben párbeszédese formában papírra vetett, *A rabló, avagy a Corvin Mátyásnak, Magyarország királyának élete elleni leleplezett méregkeverés* (*Der Räuber; oder die entdeckte Giftmischung auf das Leben Mathias Corvinus Königs von Ungarn*) című elbeszéléseben, amely 1830-ban Budán jelent meg, a Gondviselés csodálatos útjainak egy példáját akarta felmutatni, és annak a meggyőződésének ad hangot, hogy minden gonosz tett végül elkövetőjét sújtja. Ez a célirányosan tömör, nemzeti-hazafias elbeszélés röviddel az ifjú király megkoronázása után játszódik. Mátyást nagy realitásérzékkel rendelkező, szükségzavú, döntőképes, de eléggé néphez közel álló karakterként ábrázolja. A törökökkel szövetségben álló szerb despota hűbéri esküjének alkalmá Mátyás udvarát ünnepi forgatagga változtatja. Hunyadi János seregéből egy kiszolgált katonának, akit a szükség rablóvá tett, sikerül a várba észrevétlenül belopakodnia, de mivel Szerbia fejedelme és annak felesége váratlanul korábban érkezik, kénytelen ágyuk alatt elrejtőzni, és fültanúja lesz egy merénylettervnek, amely szerint a királyt meg akarják mérgezni. Másnap, miután tetten érték és elfogták, figyelmezteti az aljas tervre Mátyást,

aki egyelőre nem hisz neki, de elég okos és elfogulatlan ahhoz, hogy vizsgálatot rendeljen el. A despotát abban a meggyőződésben tartja, hogy töretlenül bízik benne, de a köszöntőre neki nyújtott pohárból csak vendége után óhajt inni. A despota a saját maga által előkészített méregtől átkozódva hal meg, Mátyás a fejedelemszszonynak, aki az összeesküvésben nem vett részt, megkegyelmez, köszönete jeléül nemesi rangra emeli a rablót, aki így egy derék nemesi család alapítója lesz. Ruttkay egy ártatlan, hűséges, hazáját védő, szükségből bűnözővé vált katona ábrázolásával olyan szociális kérdést állít előtérbe, amelyre Mátyás király ideális uralkodóként – ha nem is a rendszer megváltoztatásával – végül mégis talál egyedi megoldást.

Az újságírástól érkező, varasdi születésű Eduard Breier (1811–1886) zsidó származású volt, és mielőtt számos zsánerképszerű, részben antiklerikális történelmi regény és elbeszélés rendkívül termékeny szerzője nem lett, katonai pályán tüzérként szolgált, majd szerkesztőként és tárcaíróként próbálkozott Zágrábban, Prágában és Bécsben. 1841-ben jelentette meg történelmi-romantikus elbeszélését *A két csikós* (*Die beiden Czikos*) címmel. Ez olyan korai, erős restauratív tendenciákat, helyi színeket felmutató munkája, amelyben tipikus magyar díszlettel, például magyar csikósokkal, hűséges pásztorkutyákkal találkozunk. A történet az ifjú, megfontolatlan Mátyás király uralkodásának első időszakában játszódik, amikor bölcs, konzervatív tanácsadóinak kell féken tartaniuk a meggondolatlanságra és konokságra hajlamos természetű királyt. A tapasztalatlan király eleinte ugyanis még a rossz tanácsadóktól mozgatott marionettfigura, és a legjobb úton van afelé, hogy uralma elődjéhez, V. Lászlóhoz hasonlóan despotikus és törvénytörő legyen. A szerző közben két szerelmi történetet is előad: az egyik a legmagasabb társadalmi szinten játszódik két mágnáscsalád gyermekei között, a másik alsó társadalmi közegben egy egyszerű csikós és egy fogadós lánya között. Mindkét szerelmespár esetében ott nyomakodik egy erkölcsileg csekélyebb értékű rivális, akinek aljas tervei végül kudarcot vallanak. Az előkelő szerelmespár tragikus konfliktusa a még gyerekebernek számító Mátyással van szoros kapcsolatban, mert mindkét fél apja büszkélkedik a magyar előkelő nemesség hagyományos, királyi tanácsadói szerepével és a vele járó privilégiumokkal. Az önfejű és akaratos Mátyás megbünteti és száműzi őket. A tapasztalatlan, még „zöldfülvű” Mátyásnak a történelemből ismert „nagy” Corvin Mátyássá kell átalakulnia, hogy belássa meggondolatlanságát és hibás döntését, s országának „jól bevált” konzervatív erőihez forduljon ismét. Ehhez a hirtelen átalakuláshoz azonban Mátyás csak egy másik

nagyszerű fiatalember, Jóska segítségével képes eljutni – itt a párhuzamos szál ebben a történetben. Jóska az alsó néposztályból származik, de tisztaságával, józan megfontoltságával és tántoríthatatlan hűségével mintegy annak a fiatal magyar nemzetnek a karakterét testesíti meg, amelynek végül magától értetődően a nemesi rendbe kell emelkednie: így végezetül Jóskát a király nagybátyja örökbe fogadja, amivel a magyar nemesi és királyi hatalom, tehát a monarchikus elv, összeforrva a néppel, újabb legitimitációt kap.

Karl Hugo vagy Hugo Karl Amer Bernstein (Hugo Károly, Bernstein Fülöp, 1808–1877) budai, zsidó származású, többnyelvű szerző volt. Filozófiai és orvosi tanulmányok után törzsorvos volt az 1830–31-es felkelés lengyel hadseregében, majd miután fogságba esett, az oroszok alkalmazták. 1839-ben a homeopata Hahnemann segédje lett Párizsban, 1840-től Bécsben élt, első írói sikerét azonban csak 1847-ben – a magyar szabadságharc előestéjén – Pesten ünnepelhette mind magyar, mind német nyelven megjelent *Egy magyar király (Ein Ungarkönig)* című darabjával, amely az akkor uralkodó magyar lelkesültség mintapéldája. A magyar forradalom azonban már 1848-ban megtörte Hugo sikersorozatát. Ettől kezdve orvosként és drámáinak előadójaként megszakítás nélküli utazásra rendezkedett be. Említett darabja arról szól, hogyan került hatalomra az ifjú Corvin Mátyás. A rossz tanácsadói által bábként mozgatott erőtlén király, V. László törvényszegő uralma erősen emlékeztet a kormányzásra képtelen I. Ferdinánd császárára, aki a maga részéről ugyancsak Metternich államminiszter marionettfigurája volt. Hugo Mátyása azonban minden nemes szívű lovagi erénye ellenére sokoldalú karakter. Hazaszeretete a Corvinok családi becsületérzéséből fakad, baráti hűsége nemcsak fivére, magyar rokonai és szövetségesei iránt nyilvánul meg, hanem – áthágva minden rendi előítéletet – a bölcs udvari bolond, Kilian iránt is. Ezzel szemben áll László bátyjával és annak nemes, jóllehet régi-es, nehézkes lovagság-felfogásával, ami az erkölcsi romlás időszakában a halálhoz vezet. László elbukik, mert egy nemes nemzetségből származó igazi lovag „vérét” és „neveltetését” nem tudja összeegyeztetni a kor uralkodó viszonyaival, az „idővel” és a „milióval”. Ezt Mátyás – aki fiatal kora ellenére rendkívül eszes – feismeri. Megvesztegethetetlenségével, állhatatosságával és igazságosságával saját rokonai és szövetségesei ellenében maga semmisíti meg a vele kapcsolatos reményeket, amelyek szerint ellentmondásra képtelen ifjúként, erőtlén bábként vonható be a magyar előkelők hatalmi játékaiba. Az, hogy Mátyás elutasítja a nepotizmust és a privilégiumokat, mindazonáltal nem annyira

forradalmi, sokkal inkább jozefinista hatást kelt. A politikai okossággal féken tartott szenvedély, a diplomáciai képességgel párosított bátorság, a kegyességgel nemesített igazságosság és a pogány törökök elleni „igazságos” harcban mutatott keresztény felfogás nagyfokú belső érettségének és ifjonti frissességének, a rá nehezedő kötelességnek és a szeretetre méltó, könnyed mozgékonyaságnak az összjátékában az istenek olyan igazi kedvencévé teszik, aki az udvarlás magas művészetében is képes meggyőző lenni. Ha Mátyás, a nemes lovag barátja, a bölcs udvari bolond szerepébe bújik, és kedves fejtörőjátékban bolondos bölcsességeket mond, szavahihetően mutat rá arra, hogy a rendek között látszólag szigorúan meghúzott határok átjárhatók. Mottója: „Szabadságot mindenkinek!” és „Igazságot mindenki számára!” már a forradalmi év liberális jel-szavait előlegezi meg. Hugo itt kidolgozott „az állam foglyának lenni” uralkodás-értelmezése a már ismert meghatározáson, „az állam első szolgájának lenni” (amely a felvilágosult abszolutizmus uralkodás-fogalmának felelt meg) jelentős mértékben tútesz. *Magyar királya* változó színtereivel és hosszabb időszakot felölelő cselekményével formálisan egy nyitott dráma: az első két felvonás Utószülött László törvényszegő uralkodásának idején játszódik, a harmadik felvonás elején következik be a fordulat, amely lépésenként vezet a felszabaduláson, a felemelkedésen és a bizonyosságon át a negyedik felvonásig, a magyar király apoteózisáig. Emellett a látszólag szigorúan meghúzott rendi határokról végül bebizonyosodik, hogy csak akkor járhatók át, ha Mátyás, a nemes lovag váratlanul szavahihető bolonddá változik és bolondos bölcsességeket beszél, miközben Kilian, az udvari bolond mind félreérthetetlenből, tele komolysággal és nemes belső értékekkel, igazi bölcsként és a jövődő magyar királyának valódi tanítójaként mutatkozik be.

A Laibachban született liberális gondolkodású Anastasius Grün, vagyis Anton Alexander Maria von Auersperg gróf (1806–1876) esetében a Corvin-téma néprajzi feldolgozásával találkozunk: 1838 óta gyűjtött és jegyzetekkel ellátott *Krajnai népdalait (Volkslieder aus Krain)* szlovén nyelvből maga fordította és többször kiadta, amivel sikerült neki kora három fontos tendenciáját megragadnia: „küzdeni a világirodalomért, az osztrák népművészetért /és/ a szlávság nemzeti újjászületéséért.” A nagy Corvinról 1849-ből származó *Előszavában* „mint egy idegen, csaknem mesészerű lény”-ről ír. *A Mátyás király fogságban (König Matjasch gefangen)* című balladához korrigáló kommentárként hozzáfűzi, hogy maga, Mátyás soha nem esett török fogságba, hanem talán apja, akiről a *Jankó vajda menyeg-*

zője (*Des Woiwoden Janko Hochzeit*) című ének szől. Ezekbe az énekekbe, mint például a *Mátyás királyról* (*Vom König Matjasch*) vagy a *Mátyás király haláláról* (*Vom Ableben des Königs Matjasch*) címűekbe a mondai alakká ferdített történelmi személyek úgy kerülnek bele, mint a XVI. és XVII. század románc típusú dalformáiba: vég nélküli „üzekedés és szaporodás” meg „mérhetetlen, gyakran vérszomjas kegyetlenségé fajuló törökgyűlölet” jellemzi ezt a zsánert.

A liberális gondolkodású bánsági írónak, történetírónak és jogásznak, Johann Nepomuk Preyernek (Preyer János Nepomuk, 1805–1888), aki polgármesterként hosszú időn át sikeresen irányította Temesvár életét, mielőtt az alsó-ausztriai Kirchsclagba visszahúzódott, 1882-ben Bécsben megjelent kései drámája, a *Hunyadi László. Szomorújáték öt felvonásban* (*Hunnady László. Trauerspiel in fünf Aufzügen*). Mátyás azonban csak mellékszereplője a műnek. A cselekmény 1456 novemberében Nándorfehérváron indul Czillei gróf meggyilkolásával, és 1457 márciusában ér véget. A gyengekező király, Utószülött László uralkodása alatt – Hunyadi Lászlónak, a rajongó nemesembernek a véleménye szerint – kevés előkelő kezében sok hatalom összpontosul, a nép azonban szolgáskorban van. A király budai udvarában mindkét Corvin fényes szerepet visz. Gara nádor, Irmának, László szerelmének apja titokban intrikál László ellen, hogy Czillei halálát megbosszulja s mert lányát hatalomvágyból a királyhoz szeretné feleségül adni. Rágalmait a királynál meghallgatásra találnak, és Lászlót halálra ítélik. A nemes László végrendeletében a népnek azt mondja, hogy maga miatt nem akar lázadást, a királynak azt, hogy ártatlanul hal meg, barátjának, Báthorynak pedig azt, hogy vegye védelmébe öccsét, Mátyást. Anyjától és Irmától elköszön. Halálával vezekel Czillei meggyilkolásáért, egyúttal beteljesedik Kapisztrán próféciaja is, amelyben neki rövid életet, Mátyásnak azonban koronát jövendőt. László hiába kéri Irmát arra, hogy gondoljon apjára, a lány nem akar tovább élni, és ugyancsak meghal. Preyer a magyar témát nem csak olyan lokálpatriotizmustól vezérelt célból dolgozta fel, hogy példát adjon az elmaradottság legyőzésére vagy az elnyomás alóli felszabadulásra, hanem mindenekelőtt azért, hogy Magyarországon kívül a magyarok iránt érdeklődést és megértést ébresszen. Emiatt törekedett arra nagyon – egyébként hiába –, hogy darabjait Münchenben és Bécsben bemutassák.

Az ugyancsak liberális Franz Nissel (1831–1897) egy vándorszínésznő gyermekeként látta meg a napvilágot Bécsben. Első színpadi sikerét 1852-ben érte el, és 1859-től életét ausztriai, németországi és svájci utazá-

sokkal töltötte. Epigonális történelmi drámái a liberalizmus időszakában Ausztria legismertebb színházi szerzőjévé tették. Nisseltől kezdve a Mátyás-téma feldolgozásában változás következett be, ami abban állt, hogy nagyobb hangsúlyt kaptak – az akár erotikus, akár népies – derűsebb szálak. A *Korvin tábora* (*Ein Nachtlager Korvins*), alcíme szerint *Történelmi vígjáték három felvonásban* (*Historisches Lustspiel in drei Akten*) 1893-ban, négy évvel szerzője halála előtt jelent meg. Középpontjában Mátyás erotikus sugárzása és fogékonysága, valamint önismeretre és önkritikára való képessége áll. Mátyás hú barátja és életének megmentője, a már érettebb korban járó Bánffy Miklós pozsonyi tisztartó féltékeny szerelemmel őrzi ifjú feleségét, Etelkát. Amikor a női nemet illető nagy tapasztalatáról ismert Mátyás meglepetésszerűen meglátogatja, hogy a fiatal hölgyet szakértőként megtekintse, sógornőjét, Irmát vezeti elő feleségeként, Etelkát pedig elrejt a király elől. Ámde Irma beleszeret Gáborba, a király kíséretének egyik tagjába, egy nemesi ifjúba. Bánffy cseremaneveréből adódik a bonyodalom: Mátyás kihallgatja Irma és a féltékeny Gábor szerelmi civódását, és felháborodik barátja feleségének nyilvánvaló hűtlenségén és az erkölcsök romlásán. Irma felfedi a ház urának fortélyos cselekedetét, akit Mátyás most már a féltékenységéért akar megbüntetni. Etelka azonban – bár rajong a királyért – tántoríthatatlanul hú marad férjéhez, és végül rápirít mind férjére, mind a királyra.

A Corvin-témát feldolgozó legismertebb szerző az 1901-ben Fiumében született Ödön von Horváth (1901–1938). Egy osztrák-magyar diplomata fia volt, 1923-tól Berlinben és a bajorországi Murnauban élt, majd, miután a nemzetiszocialisták magukhoz ragadták a hatalmat, először Bécsbe, 1938-ban pedig Párizsba költözött. *Vígjátéka*, a *Férfiak nélküli falu* (*Das Dorf ohne Männer*) valószínűleg 1936-ban íródott, és rá egy évre a Prágai Német Színházban volt az ősbemutatója. A történetet Mikszáth Kálmán művéből, *A szelistyei asszonyok*ból vette át, de nem azt akarta dramatizálni, hanem szórakoztató sűrítvényeként vígjátékot akart írni, amelyhez egyes motívumokat átvett, másokat elhagyott, illetve kitálalt. A cselekmény egy középkori korrupciós ügy előfeltételeiről és következményeiről a török háborúktól kivézetett Magyarországon játszódik, Mátyás király udvarában. Mátyás, aki vitéz katonáinak jó királya, vonakodik őket egy férfihiányban szenvedő, csupa csúf nő által lakott faluba, „tenyészbikaként” odaküldeni. Egy fondorlat segítségével azonban a nők óhaja végül legalább részben teljesül. Horváth számára a bohókás népi típusok és a nők áldozatszerepének kidolgozása volt a fontos, de mellette Mátyás realitással számoló, szkeptikus jellemének

megrájolása ugyanúgy, mint az asszonyi szépség iránti fogékonyságának és annak ábrázolása, hogy szívesen öltözött áruhába. Ezzel a darabbal Horváth közvetlenül a fasiszták népesedési politikáját bírálta, ezenkívül kompromisszumok és üzleti megfontolás nélkül akart egy komédiát írni magáról, az emberről.

A Mátyás-téma csak az utóbbi időkben vált gyermek- és ifjúsági irodalommal. Az 1922-ben Bécsújhelyen született elbeszélő és tanár, Georg Schreiber számos ifjúsági könyv és szakszótár szerzője elnyerte az Osztrák Ifjúsági Könyvek Díját és az Osztrák Állami Díjat. *Szamszeríjjal és íróttal. Egy regény Corvin Mátyás király idejéből (Mit Armbrust und Schreibfeder. Ein Roman aus der Zeit des Königs Matthias Corvinus)* című könyve 1985-ben jelent meg, és az ifjú tanulni vágyó, világra nyitott regensburgi kereskedősegről, Hans Schattleitnerről szól, aki az őt foglalkoztató kereskedő megbízásából a Dunán leutazik a magyarok által ostrom alá vett Bécsig, egyedülállóan fordulatossá sorsot él meg és különböző társadalmi rétegekkel kerül kapcsolatba, mielőtt fix bérezéssel járó szolid hivatalhoz nem jut, hogy saját otthonát megteremtse és megházasodhasson. Miután a magyarok elfoglalják Bécsot, találkozik Mátyás királlyal, akit a regény impulzív, de gögös, sok reprezentációra igényt tartó, nagy gesztusokra hajlamos úrként ábrázol. Az ehhez a történelmi regényhez írt *Utószó* mind a történelmi, mind a kitalált személyeket megnevezi, s fő forrásként az orvos Johannes Tichtl naplóját adja meg. A függelékben találunk egy kronológiát is, valamint a fiatal olvasó eligazítására készült szöveget.

Az 1945-ben Mátészalkán született író, újságíró és műfordító, Reviczky Katalin a Bécsben működő

Association for Austrian–Hungarian Cultural Cooperation vezetője sokat áldoz a Magyarország és Ausztria közötti kulturális kapcsolatokért, ezért német nyelven is ír. Ő a szerzője a *Történetek Mátyás királyról (Geschichten vom König Matthias)* című gyerekeknek szóló gyűjteménynek, amely Bors Marianne illusztrációival jelent meg 1996-ban. A Szép Ernő-féle *Mátyás király tréfáiból* átvett, előszóval és magyarázó betoldásokkal ellátott történetek népies, agyafűrt, de mindig igazságos Mátyást mutatnak be, aki valóban lovagias, gálans férfiként legalábbis a saját feleségével szemben komikusan-megadóan engedékeny.

Összefoglalva megállapítható, hogy a király életének különösen két szakaszát dolgozta fel az irodalom: ifjúságát királlyá koronázásáig és a hatalma tetőfokán álló Mátyás érett korát. Két karakterrajzról is lehet beszélni: egy pozitívról és egy inkább kritikusról. A pozitív ábrázolás egy hősies-heroikus Mátyást mutat be, aki – a szerző szándéka szerint – különféle erényekkel van felruházva, ezenfelül ragyogó megjelenése és olykor erotikus vonzereje mellett állhatatossága, hűsége, bátorsága, hazaszeretete vagy okossága váltakozva mutatkozik meg, de életerejére és határozottságára minden esetben hangsúlyos; a népies Mátyás továbbá okos, agyafűrt, képes meghallani a nép kívánságát és érti a tréfát is. A kritikus Mátyás-kép az éretlen vagy szeszélyes és ingatag Mátyás között oszcillál. Általánosságban azonban megállapítható, hogy az ábrázolásmódban fordulat következik be: az induló, komolynak szánt Mátyás-kép a XIX. század végétől kezdve lassanként derűssé válik, s egy jókedvű-huncut Mátyás irányába mozdul el.

Rosonczy Ildikó fordítása

